

NORSK

NATUR OG LANDSKAP

Innrykket av Samtrygd.

LANDSKAPSVERN I BRENNPUNKTET

Norges Naturvernforbunds tidsskrift «Norsk Natur» nr. 2 — 1970 hadde landskapsvern som hovedtema. Denne brosjyren er et særtrykk av de viktigste artiklene i dette tidsskriftnummeret.

Problemer i forbindelse med den stadig økende urbaniseringen i jordbruksbygdene, vern om kulturlandskapet og utnyttelsen av arealer utenom tettbebyggelsen står sentralt i naturvernet i dag. Det er noen av disse problemene som, sett fra forskjellige synsvinkler, tas opp i denne brosjyren.

Utgivelsen av brosjyren er muliggjort takket være bidrag fra følgende bedrifter og organisasjoner:

A.S Borregaard, A.S Bøndernes Bank, Felleskjøpenes Landsforbund, A.S Follum Fabrikker, Landkreditt, Norges Pelsdyrslag, Norges Skogeierforbund, Norsk Almenningsforbund og Norske Melkeprodusenters Landsforbund.

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63—Oslo 1

Telefon 33 79 32 og 33 52 57

Postgiro nr. 9460

Bankgiro nr. 6001.05.70835

Medlemskontingent kr. 15 pr. år

INNHold:

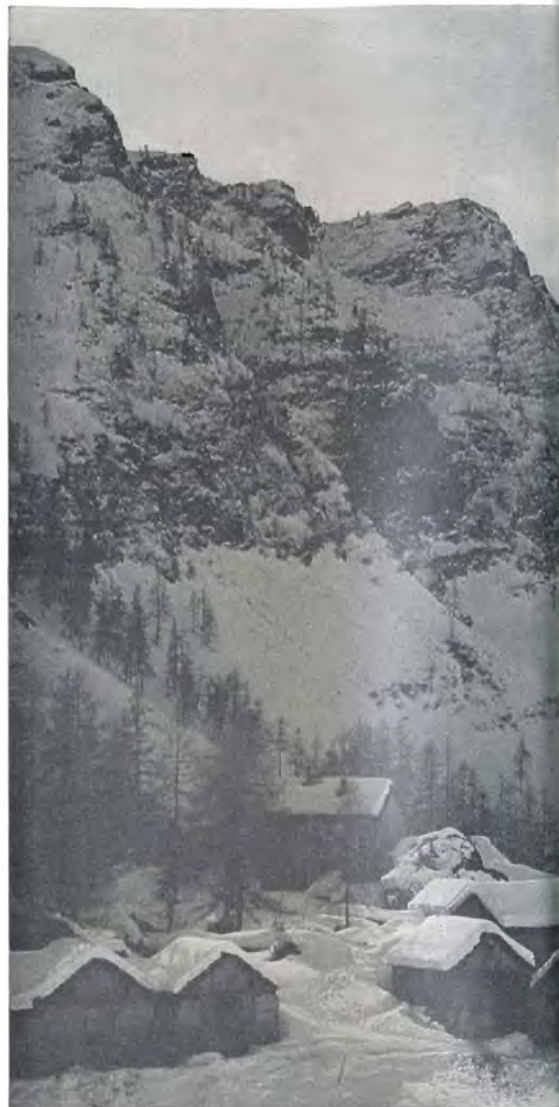
Fritidsbebyggelsen — Dosent Erik Langdalen	2
Snikurbanisering — Arkitekt Røyne Kyllingstad	7
Landskapspleie — Landskapsarkitekt Olav R. Skage	12
Landskapsvernområder — Konsulent, lic. agric. Sigmund Huse	18
Vårt første landskapsvernområde	21
Vern av dyrka jord — Professor J. Låg	23
Arkitektur på landsbygden — Arkitekt Anton Poulsson ..	28

Redaktør: Ragnar Frislid.

Omslaget: Fra Namdalen. Foto Iver Baklien.
Trykt hos Grøndahl & Søn på Norcote papir fra Saugbrugsforeningen.

FRITIDS- BEBYGGELSEN — ET NATURVERN- PROBLEM

AV
DOSENT
ERIK
LANGDALEN

Arkitektvisjonen om samspill mellom storslagen natur og karakterfulle bygningsgrupper kan illustreres av denne lille landsbyen i Sveits. Konsentrert fritidsbebyggelse synes ennå å være lite etterspurt i Norge, og det mangler fortsatt gode pionér-prosjekter. (Foto Kern & Co.)

1960-årene klassifiseres allerede som det ti-år i Norges historie da det ble organisert og igangsatt en systematisk planlegging av landets arealer. Den første fase av dette arbeidet har vært preget av problem-erkjennelse

og problemavgrensning. Blant folk flest har problemene omkring fritidsbebyggelsen fått særlig stor oppmerksomhet, etter at «Fritids-Norge» ble aktuelt stoff i forbindelse med fellesmarkedsdebatten først i 60-årene. Det

Enkle og primitive hus i karakterfull sammensetting. Renndølseter i Innerdalen. Norske seteranlegg gir anvisning på arkitektoniske virkemidler som kan nyttes i forbindelse med konsentrert fritidsbebyggelse, uten at en tyr til kopiering av gamle tømmerhus. (Foto Erik Langdalen 1968.)

er flere grunner til at fritidsbebyggelsen har fått så stor plass i samfunnsdebatten:

En viktig grunn er at fritidsbebyggelsen i så stor grad berører spørsmålet om individuell handlefrihet i naturmiljøet. For den rekreasjons-søkende befolkning har fritidshuset representert den siste gjenværende frihet til personlig planlegger- og byggmesterutfoldelse, utenfor samfunnets regler og kontroll. For grunneierne i bygdene er fritidshuset blitt årsak til det første ubehagelige møte med samfunnets krav om styring og kontroll av arealdisponeringen. Harmen over denne «frihetsberøvelsen» har for en

stor del lagt seg, etter hvert som folk flest har innsett at vi også i Norge har nådd grensen for hva landet på lang sikt kan tåle av tilfeldig og egoistisk arealutnyttelse.

Samtidig er fritidshuset blitt et viktig moment i distriktsutbyggingsdebatten. Den første optimisme omkring det såkalte «tredje alternativ» har etterhvert veket for en mer realistisk vurdering av fritidshuset som økonomisk faktor, og det er blitt klarlagt at resultater av varig betydning for bygdene bare kan oppnås gjennom organisert planleggingsarbeid på et forholdsvis avansert nivå.

Debatten omkring fritidsbebyggelsen har bidratt til å klargjøre viktige interessenmotsetninger i samfunnet, og har i neste omgang ført til økende erkjennelse og realisme både på det faglige og politiske plan. Denne debatten kom omtrent samtidig med den alminnelige naturverndebatt. Ettersom

fritidshuset i så stor grad er et middel til naturopplevelse, har det også bidratt til en nyansering av forholdet mellom naturvern og friluftsliv, to begreper som for folk flest har stått som synonyme. Knickers, beksønstøvler og krokpipe er ikke uten videre garantibevis for naturvernholdning og naturverninnsikt. I stor grad må friluftslivet regnes som en eksploateringsinteresse på linje med andre former for grunnutnytting. Samtidig er det klart at interessen for friluftsliv, slik den formidles bl. a. gjennom fritidsbebyggelsen, er en vesentlig forutsetning for at det moderne naturvern skal få nødvendig politisk støtte. Vern av vårt naturmiljø kan ikke gjennomføres uten et omfattende allment engasjement, basert på fellesskapsfølelse og rettferdighetsprinsipper.

Det er kanskje for sent (eller for tidlig) å få fjernet de inngjerdinger som har gjort det mulig for enkeltmennesker å reservere for seg selv store attraktive naturvernområder ved kyst og i fjell. Muligheten for den slags privilegier er i ferd med å gå

Sanitærproblemene er blitt et sentralt diskusjonstema også i forbindelse med ferie- og friluftsliv. Jomfruland. (Foto Erik Langdalen 1969.)

tapt i og med opprustningen av vår samfunnsplanlegging. Samtidig er det en viktig samfunnsoppgave å sikre individets og familiegruppens «flukt-sone». Fritidshuset er en betydningsfull kompensasjon til livet i dårlig planlagte bymiljøer og skal dekke mentalhygieniske krav, deriblant muligheten for ensomhet og isolasjon.

Spørsmålet er blitt reist om vi har slik rikdom på arealer i Norge og så store økonomiske ressurser at vi bør tillate en årlig tilvekst på 10 000—15 000 fritidshus, tilsvarende en investering i konsumkapital på 350—500 millioner kroner.*) Arealmangelen har for lengst inntruffet i de mest etterspurte kyststrøk, i Oslofjordområdet og på Sørlandskysten, hvor selv den nærmeste etterspørsel etter tomter er uforenlig med hensynet til naturvern og friluftsliv. I innlandsbygdene og i fjellområdene er situasjonen en annen. Under forutsetning av skikkelig planlegging, basert på naturfaglig innsikt og evne til miljøtilpassing i natur- og kulturlandskap, vil trolig alle overskuelige behov kunne dekkes på en rimelig måte. Det er grunn til å tro at de planer som allerede foreligger, representerer et tomtetilbud som langt overskrider den aktuelle etterspørsel, noe som gir store valgmuligheter for de tomtesøkende, men som samtidig fører til stor spredning av fritidsbebyggelsen, med tilhørende urasjonelt forbruk av naturområder.

Etter at de fleste kommuner med nevneverdig hyttepress har utnyttet mulighetene for tilstramming av byg-

*) Tallene refererer seg til Statistisk sentralbyrås fritidshusundersøkelse 1967/68, der en har beregnet det totale antall fritidshus i landet til ca. 190 000. En senere undersøkelse, utført av Helse-direktoratet i 1969, tyder på at hyttetallet ligger på ca. 140 000 og den årlige tilvekst på ca. 8 000.

ningslovens bestemmelser om hyttebygging, er trolig mesteparten av fritidsbebyggelsen nå underkastet et visst minimum av kontroll, både når det gjelder lokalisering, plassering og utforming. Etterhvert blir de ulike samfunnshensyn stilt opp mot hverandre gjennom konkrete planforslag. I flere tilfelle har en fått interessante konfrontasjoner mellom «offentlige planer» (region- og generalplanutkast), «halvoffentlige planer» (utarbeidet for grunneiersammenslutninger) og private disposisjonsplaner for enkelte grunneiere. Som regel vil den førstnevnte plankategori være basert på en radikal arealdifferensiering, som i prinsippet faller godt sammen med den alminnelige naturvernmålsetting. Den annen plankategori viser gjerne et mer diffust og spredt utbyggingsmønster, preget av ønsket om å gi alle grunneiere utbyggingsmuligheter på egen grunn. Det synes som om repartisjonsordninger, som foreslått i fjellplanlovutkastet, med sikte på å forene rettferdsprinsipper med ønsket om radikal arealdifferensiering, ikke har slått særlig godt an i bygdene. Den tredje kategori, de private disposisjonsplaner, vil for en stor del være preget av bevisste eller ubevisste forsøk på å skyve naturvern- og friarealansvaret over på naboeiendommene.

I dette spenningsforhold mellom allmeninteresser, gruppeinteresser og privatinteresser er det en stor fordel at grunneierorganisasjonene har anlagt et realistisk samfunnsperspektiv på planleggingen i utmarksområdene, og at de har assosiert seg med langsiktige naturvern betraktninger. Likevel vil planleggingen i naturområdene rimeligvis fortsatt bli sterkt preget av spenningen mellom oversiktsplanleggingen «som drives over hodene på

grunneierne» og grunneierenes egen planlegging «som tar sikte på kortsiktig vinning», for å benytte noen replikker fra begge sider i den aktuelle planleggingsdiskusjon. Fra naturvern synspunkt kunne en ønske at oppmerksomheten i bygdene ble flyttet fra de snevre eierinteresser til *bygdesamfunnets* interesser. Naturvernets skjebne i våre utkantområder er nøye knyttet til opprettholdelsen av en bofast befolkning, som er forankret i en akseptabel yrkessituasjon.

Mange planleggingshensyn peker i retning av en radikal differensiering i arealbruken, også når det gjelder fritidsbebyggelsen. Økt hyttefrekvens, økt brukstid og stadig stigende krav til komfort og standard har etterhvert ført til en viss offisiell normering av lokaliseringsbetingelsene: Hyttene skal plasseres slik at de før eller senere kan forsynes med innlagt vann og avkloakkes til godkjent resipient. Den sterke konsentrasjon som en slik norm forutsetter og de økonomiske aspekter ved dette planprinsipp, bryter både med de fleste tomtesøkeres forestillinger og med den grunneierorienterte planlegging. Alvorligere er imidlertid de prinsipielle innvendinger som kan anføres mot et planleggingssyn som ensidig aksepterer at folk også i fritidshuset skal omgi seg med alle byens bekvemmeligheter. Det synes å være et mer fruktbart utgangspunkt først å drøfte på bredere basis hvilket utbyggingsmønster vi ønsker, og så deretter formulere de standardkrav som kan imøtekommes i de ulike utbyggingsområder. Det kan neppe være noen mening i at nordmenn flest skal legge seg til to (eller tre) boliger hver, begge utstyrt med maksimal komfort og en teknisk standard, som ytterligere fjerner mennesket fra en enkel og direkte kontakt med naturmiljøet.

ARKITEKT

RØYNE KYLLINGSTAD:

TANKER OM SNIKURBANISERING

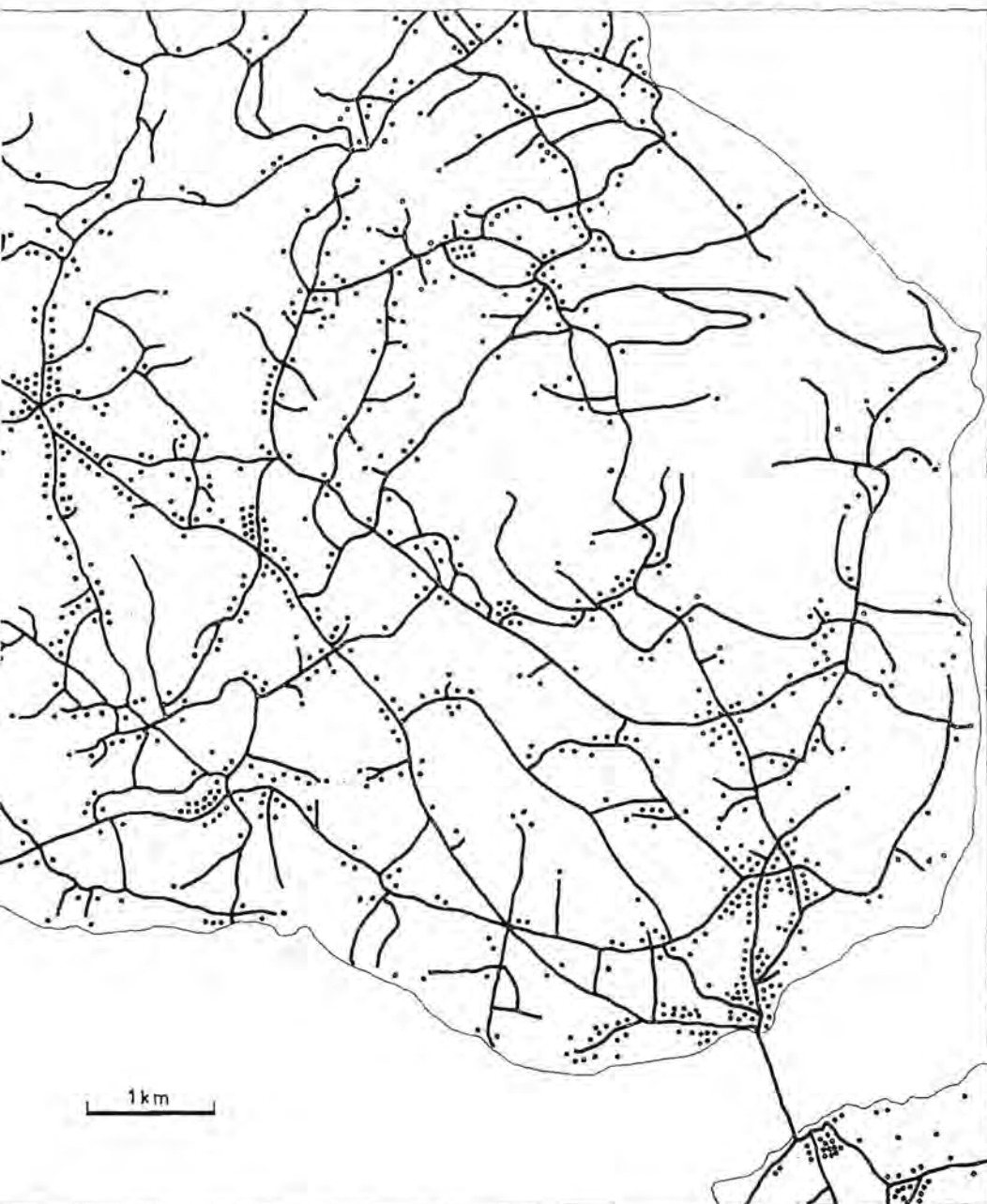
ER DET OVERHODET MULIG Å BEVARE
ET NATURMILJØ INTAKT?

Nest etter de kosmiske kreftene, er det i dag mennesket selv som er den sterkeste naturkraft på jorden. Ingen tidligere geologisk periode kan oppvise tilnærmedesvis så hurtig endring av jordens overflateskikt.

Store deler av dette problemkomplekset begynner så smått å oppta menneskene. Først og fremst kanskje ved de direkte problemer som forurensningene og jorderosjonene fremkaller. Indirekte begynner vi også å fatte at befolkningseksplasjonen reiser fundamentale spørsmål om balansen mellom menneskenes egen natur og naturen utenfor mennesket. I en nå foreldet terminologi ville det kalles «Balansen mellom natur og kultur», — en tenkemåte som har satt mennesket i den grad utenfor at vi har kjørt oss opp i en global katastrofesituasjon.

Situasjonen reiser en nesten uendelig serie av problemer, som alle må løses noenlunde under ett, om vi igjen skal få utviklingen under kontroll. I denne artikkelen skal jeg ta for meg ett av disse mange spørsmål.

Vi er i ferd med å snikurbanisere hele vårt rurale miljø. (For å forenkle fremstillingen skiller jeg her bare mellom to slags miljøer: Det rurale, som overveiende er knyttet til levende natur, uten eller under kultur, og det urbane, som overveiende er knyttet til menneskets teknisk/økonomiske kulturfrembringelser.) Snikurbaniseringen følger to hovedmønstre: Det ene kan vi kalle punkturbanisering i form av hytter, søppelkasser, trafostasjoner, stolpefester, militæranlegg, flyplasser, spredt boligbebyggelse og industri, osv. osv. Den andre formen — kanskje den mest betenkelige — kan vi kalle linjeurbaniseringen. Romernes hærveger var de første slike sammenhengende byggverk i vår del av verden. Senere fulgte kanaler og jernbaner. Men det er det moderne vegnett som har skapt de virkelige store problemer. Hovedvansken er kanskje ikke at vegnettet er blitt så kolossalt i utstrekning og areal, men at det samtidig trekker til seg all slags bebyggelse som mangedobler skadevirkningene.

Veier og bebyggelse i en ren landbrukskommune med synkende folketall.
(Nes i Hedmark 1960.)

Arealforbruket endrer naturmiljøet

Ettersom de ovennevnte «punkter» vanligvis blir forbundet med «linjer», skal jeg ikke gå til noen spissfindig artsgruppering av disse naturfenomener. Bildene var bare ment som en slags huskeregel — og en bakgrunn

for vurderingen av nedenstående beregning som viser hvor store arealer denne urbaniseringen utenom byområdene egentlig beslaglegger.

Beregningen gjelder Hamar med 4 nærmeste landkommuner, Ringsaker, Vang, Løten og Stange, altså noe av det minst urbane stykke Norge en kan tenke seg.

Tettstedenes areal

Stange, Hamar, Brumunddal, Moelv, Løten og Ådalsbruk. Husgrupper innen en radius av 6 km er medregnet i de enkelte tettsteder 25,5 km²

Veier utenfor tettsted

Offentlige veier, ca. 1 150 km, private veier åpne for offentlig ferdsel, ca. 1 600 km. Gjerdegrunn, grøfter, kanter, fyllinger og skjæringer medregnet 21,0 km²

Jordbruksbebyggelse

Bygningstomer, tun, driftsveier, gjerdegrunn 28,0 km²

Diverse anlegg

Jernbane, elektriske anlegg, telekommunikasjonsanlegg, vann- og kloakkanlegg, søppelplasser, grustak, militær-anlegg etc. 8,0 km²

Hytter

Tomt, avkjørsel/parkering, båt plass, fellesanlegg, osv. 25,0 km²

Spredt bosatt befolkning

Jordbruksbefolkningen er unntatt. Omfatter tomtgrunn, avkjørsler og fellesanlegg som frittliggende skoler, gamle hjem, møtelokaler, kirker og kirkegårder, industrielle bedrifter, forretninger og kafeer m.v. 16,5 km²

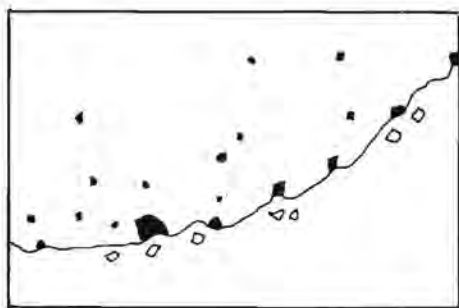
Bebygget areal i alt 125,0 km²

I tillegg:

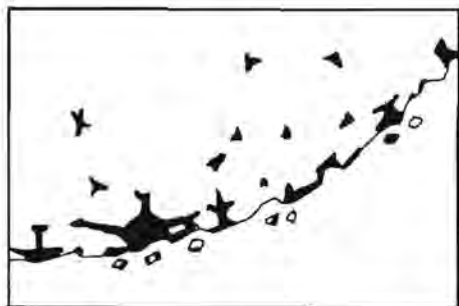
Båndlagt mot bebyggelse

a. Langs offentlige veier utenom tettsted. . 25,0 km²
b. Kraftledninger, drikkevannsinntak etc. . 15,0 km²

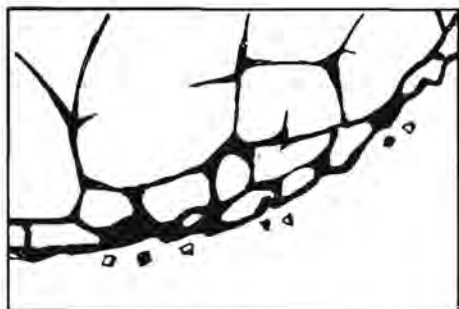
Sum 40,0 km²

I GÅR

I DAG

I MORGEN

Utviklingstendensene i Sørlandets bebyggelse.

— Og Norge er jo i sin helhet foret slått som Europas naturpark, så ubørt er vi i kontinentale øyne. I global målestokk har geografen R. R. Douane beregnet at det bebygde areal økte fra 7,7 % av jordens overflate i 1882 til 14,6 % i 1952.

Tallenes tale levner ingen tvil om at forbruket av areal til bebyggelse i seg selv representerer en voldsom endring av naturmiljøet.

Landskapet blir øyer i bebyggelsen

I tillegg til virkningen av dette storstilte arealforbruk kommer det forholdet at vegene med sin randbebyggelse deler opp naturen i isolerte øyer. Det er også et fundamentalt nytt trekk i det moderne landskapsbilde. Til langt opp mot dette århundrede lå all bebyggelse som øyer i et ruralt landskap. Selv i sentrum av byene hadde man stadig en følelse av kontakt med det ubebygde landskap.

I dag truer tettbebyggelsen med å dele opp dette rurale landskap i isolerte øyer mellom belter av urban bebyggelse som sprer seg langs vegene. De fleste av oss vil etterhvert bli henvist til å oppleve landet som en eneste stor by, selv på våre reiser. Det blir vanskelig å komme ut av denne byen, for alle veier fører bare gjennom ny bebyggelse som gror i takt med veibyggingen.

Den som ferdes i båt, møter det samme bilde der kystene ikke er for værharde: Bare de helt utilgjengelige deler er fri for hytter, boliger, industri eller tettbebyggelse.

«City of the future» — verden i år 2100 (Etter dr. C. A. Doxiadis 1968). Befolkningstettheten i de skraverte områder varierer fra 200 pers./km². Den nedre grensen tilsvarer gjennomsnittet for Hamar byregion, som på 1 % av fylkets areal huser 25 % av befolkningen.

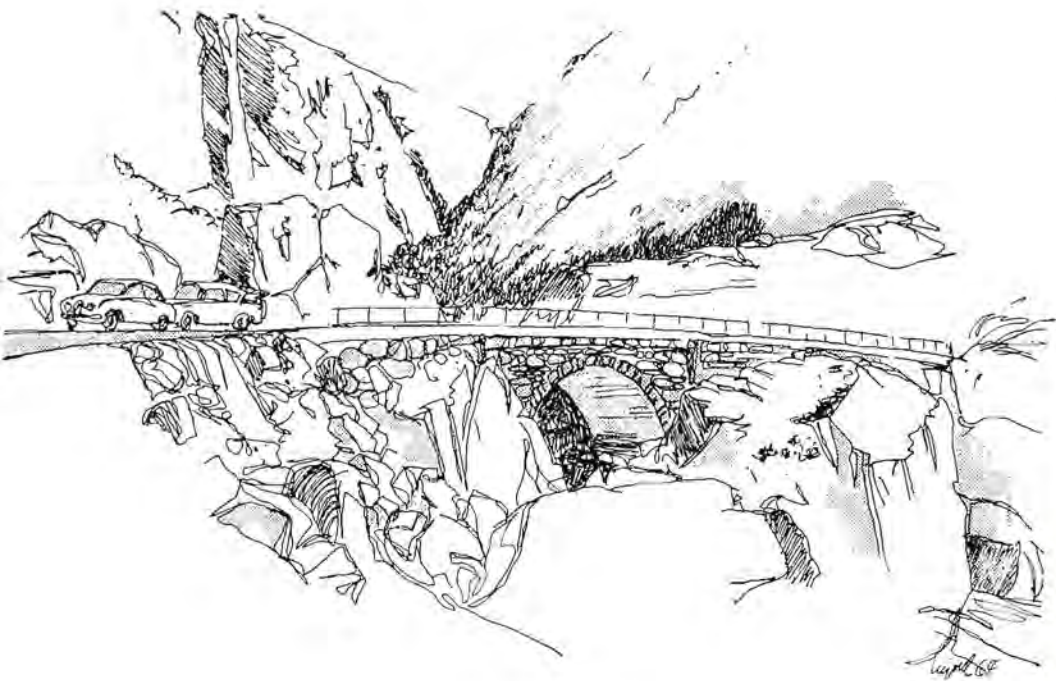
Det som bekymrer meg mer, er imidlertid den miljøendringen disse bebygde beltene må påføre den opprinnelige natur inne i disse landskapsøyene:

Vi bryter grunnvannsstrømmer i stor stil, endrer vannbalansen ved drenering og vannuttak og gir endrede lokalklimatiske forhold over så store sammenhengende strekninger at en endring av vannhusholdningen i hele landsdeler synes uunngåelig. Dette vil igjen føre med seg endringer i områdets flora og følgelig dets fauna.

Samtidig vil denne urbaniserings-

formen føre til endringer — og dels til stengning av trekkveger for viltet. Streifdyr — som muligens hindrer innavl blant høyere dyrestammer? — vil ikke lenger kunne finnes. Vandringsmulighetene for hele dyrestammer som bryter opp under ekstraordinært vanskelige forhold vil bli redusert mot null.

Jeg vet ikke om noen som har oversikt over hva som vil skje, eller om det kommer til å skje noe galt i det hele tatt. Men det synes meg likevel urimelig å tro at vi kan dele opp naturlandskapet i en rekke stadig mindre isolerte øyer mellom bånd av bebygde områder uten at dette medfører grunnleggende endringer i det vi i dag kaller naturmiljøet. For en ansvarlig arealplanlegger føles denne usikkerheten lite tilfredsstillende. Jeg håper våre biologer vil følge også denne siden av utviklingen med et våkent øye.

LANDSKAPSARKITEKT
OLAV R. SKAGE

LANDSKAPSPLEIE

TEGNINGER AV
SVEINUNG SKJOLD

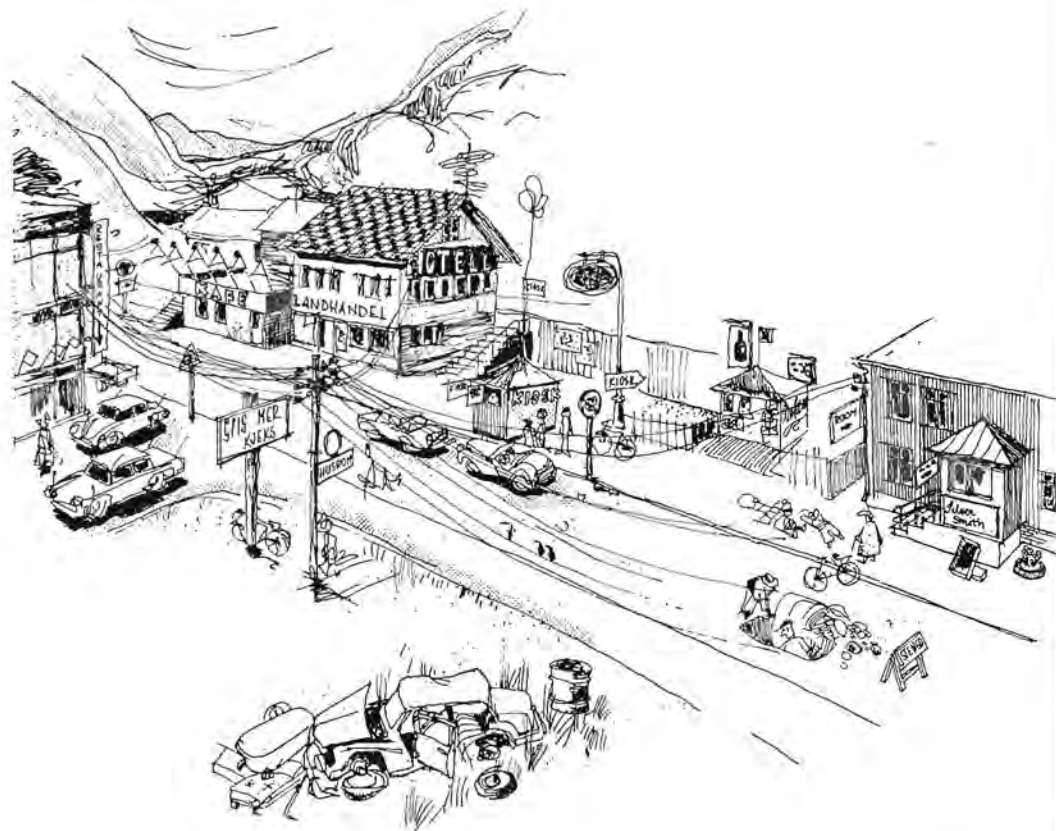
(Fra „LANDSKAPSPLEIE“, utg. av Statens Friluftsråd og
Norsk Hagearkitektlag)

*Det er så mange hendingar
i bygdom komne til
me sjå så mange vendingar
alt på eit lite bil Aasen*

Norske landbruksområde har vore og er framleis tettfolka. Men store samanhengande landbruksområde har vi få av. Næringsgrunnlaget er karrig og det er berre små lommer som har gjeve rom for fast busetnad. Grendene har såleis vore tettfolka,

men det kan vera svært langt mellom dei.

Frå gammalt av gjekk samferdsla lettast i båt langs strendene, i dag går samferdsla lettast på land. Dette tilhøvet er eit av dei mange som fører til endringar i kulturlandskapet. I vegbygginga sin første periode følgde vegane busetnaden, seinare kom samferdsle-linjene til å verta avgjerande for kvar busetnaden skulle koma. Slik har bygder med det beste

produksjonsgrunnlaget for landbruk fått dei beste vilkår for vokster i andre næringar. Serleg i vår tid då stendig fleire menneske er sysselsette i tenesteytande næringar, har det meldt seg store problem i desse landbruksområda.

Det er ikkje berre utbygging av kommunikasjonar, industri og tenesteytande verksemdar som endrar dyrkningslandskapet. Det gjer også endringane innom landbruksnæringa. Driftsformer og bruksmåtar er under omlegging og det syner att på landskapsbildet. Det som hender er at det vi oppfattar som sereige vert borte og at det vert erstatta med noko som vi tykkjer mindre om.

Utgangspunktet for landskapspleie er at landskapet endrar karakter og at det samtidig med det tenlege og verdifulle også kjem til syne tilhøve som er uønskte og unødvendig. Mange interesser gjer seg gjeldande og ikkje alle av dei er like godt representerte når det vert gjort endringar. Landskapspleie er eit samleomgrep for alt det arbeidet som vert drive

for å sikra at utbyggingstiltak vert så godt planlagde, utførde og haldne ved like at dei i heile funksjonstida og seinare ikkje unødige skadar eller skjemmer. Det vil alltid kunne diskutast kva som er unødige skade, men røynsene viser at det gjennom drøftingar er mogeleg å avklara mange stridsspørsmål.

Det er enklast å vinna fram med landskapspleiesynsmåtar der utbyggingsinteressene er små eller dei arealmessig ikkje er svært bundne. Diskusjonen om desse spørsmåla har derfor ein tendens til å vika unna for dei mest presserande problema på lang sikt og konsentrast om aksjonar som i regelen kjem for seint. Landskapspleie er i dagens situasjon svært avhengig av tilfeldige pressgrupper og av einskildpersonar som har ein slik posisjon at dei kan påvirka saksførehaving. Arbeidet har ikkje nokon fast organisasjon. Dei freistnader som er gjort for å støtta landskapspleien gjennom lovfullmakter, har utbyggingsinteresser innom statsadministrasjonen protestert mot.

Motstående side: Hyttebyggingen byr på et brennaktuelt landskapspleieproblem. Det enkelte byggverkets form er viktig, men plasseringen er avgjørende.

Denne siden: De vakreste og mest attraktive punktene langs veiene er i bilismens tidsalder utsatt både for utfallsproblemer og direkte slitasje. Innretninger som kan kanalisere valget av rasteplass (over) kan bidra til å løse problemene.

Døme på det er dei amputasjonar som vart gjort i samband med forarbeidet til ny naturvernlov. Det skal vera opp til sektorinteressene å vurdere kva som gjev ei tenleg landskapsutvikling.

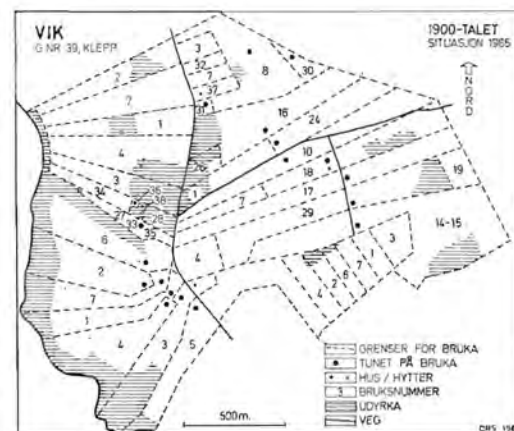
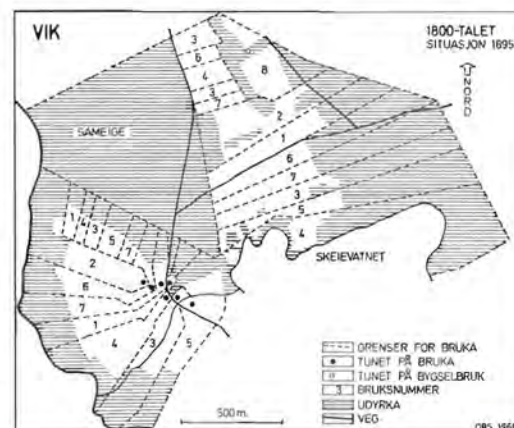
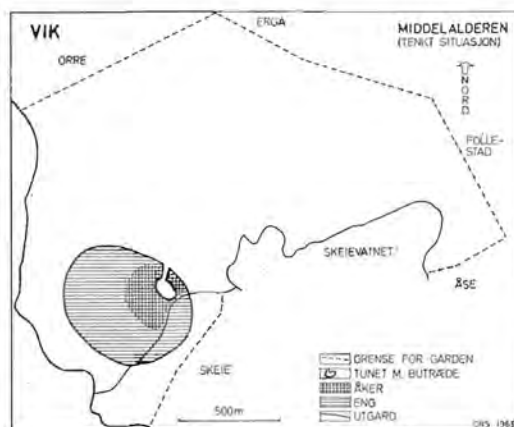
I samband med arbeidet med naturvernlov-framlegget har det vore strid om utforminga av kapittel I om almenne føresegnar. Det som har kome med i lovutkastet gjev uttrykk for ei langt meir passiv innstilling enn den som kjem til uttrykk i den generelle miljøvernlova som vart vedteken i USA i 1969. Den krev ikkje berre at det skal takast omsyn til sideverknadene ved ei utbygging, men at utbyggjaren skal ha plikt til å fortelja om dei. Ei slik lovfest opplysningsplikt kunne vi ha bruk for i vårt land også, regelen i naturvernlovframlegget er ikkje god nok.

Landskapspleien på bygdene må derfor utøvast innom dei rammer som er sette av landbrukspolitikk, samferdslepolitikk, byutviklingspolitikk og naturvernpolitikk. Den beste «landskapspleielov» er truleg bygninglova. Den gjev rikt spelerom for samordning av arealbrukinteresser, men er ikkje noko imperativ. Det er strandlova og det er deler av framlegget til fjellplanlov. Framlegget til lov om naturvern (Ot. prp. nr. 68 (1969—79)) kan gjera det mogeleg å ta vare på eigenarta eller vakkert natur- eller kulturlandskap ved å avgrensa landskapsvernområde. I høve til Naturvernrådet sitt forslag, som hadde behov- og formålsbunde landskapsvernområda, representerer lovframlegget ei vinning ved at det vert gjeve ei generell fullmakt. Det er langt meir enn spesifikke rekreasjons- og friluftsinnteresser som tilseier at det er trong for å halda oppe mangfold og sermerke i landbruksområda.

Jordvern, vern av bygningsgrupperingar, jorddelingsmønster, historiske minnesmerke og sjeldne plantesamfunn kan vera like sterke motiv. Ei slik sonelegging kan også vera eigna til å setja strengare krav til utbyggingstiltaka. Truleg vil intensjonane bak landskapsvern-institusjonen også kunne motivera brukar- og utbyggingsinteressene. Restriksjonane vil ikkje berre vera til hinder for framand utbygging, men også gjeva tryggleik til utnyttingsformål som er tente med at området ikkje for sterkt endrar karakter. Likevel, det kulturlandskapet som var resultat av seterdrift, ljåslått, utmarksbeite, lauving og plukkhogst vil for alltid vera borte. Det er urimelig å syta over at gårdsdagens kulturlandskap vert erstatta med det som svarar til våre dagars bruk og drift. Lyngmarkene gror att med bjørk og lyn-gen vert driven attende til myrtuver, skogkantar og skrapmark. Slik kan vi læra at framtoninga av vegetasjonen ikkje er utan samanheng med driftsmåten. Det er ikkje så heilt visst at flateforynging i skogen er så unaturleg jamvel om skogsbildet bryt med det som i vår barndom var det kjende og kjære.

Om framtoninga, korleis landskapet ter seg reint visuelt, alltid vil vera vesentleg, er det grunn til å peika på at biologisk kan ein ikkje seia at det finnest berre ein forsvarleg driftsmåte. Di meir intensive driftsmåtane i landbruket vert, di vanskelegare vert det å halda oppe den jam-

Utviklingen innen en matrikkelgård (Vik i Klepp på Jæren) i 19. og 20. århundre. Øverst før år 1800, i midten 1895 og nederst 1965.

Bebyggelsen konsentrerer seg om områder med dyrket jord, og disse områdene får også den største veksten i andre næringer. (Foto Widerøe.)

vekta som er nødvendig for å halda oppe landskapet si yteevne. Mangfold i planteliv og dyreliv er ei forsikring mot store svingingar. Einsidig drift utan sædskifte har alltid vore ein fåre for jorda si produksjonsevne. Så vel dei einasidege kulturmatane som bruken av biosider, aukar faren for store svingingar i den biologiske jamvekta. Oppgåva og formålet med landskapspleie er såleis ikkje einsidig å fryse fast ein landskaps-situasjon. Å freda sermerkte naturområde, ver-na om landskapsbilde skapte i fortida

vil alltid vera ein vesentleg del av oppgåva. Men like viktig er det å arbeida for at dagens menneskeverk vert passa inn i landskapet på ein måte som understreker sermerke og held oppe opplevingsrikdomen i kulturlandskapet. Eit slikt arbeid må drivast på alle organisasjonssteg; frå den einskilde driftseininga til regionen og landsdelen. Våre nasjonalparker er urørde naturområde på statens grunn. Til dømes i England kan dei vera landbruksområde med ein karakter som er sjeldsynt i by-områda. Dei vert administrerte om lag som eit norsk regionplanområde der vedtekter og investeringar prøver å fremja ei ønskt landskapsutvikling. Mot denne bakgrunnen er heile Norge ein nasjonalpark.

LANDSKAPSVERNOMRÅDER — en nyvinning i norsk naturvern

Helt fra 1910 har en i Norge hatt lovhjælp for fredning av natur. Naturvernloven av 1954 var i det vesentlige en utdyping av hjemmelen for fredning, med siktemål å bevare for fremtiden unike naturforekomster og -områder eller truede dyre- og plantearter.

Med fredning forstås strengt tatt «ikkeinngrep». Det er en verneform som sikter på — og er nødvendig for — bevaring av uberørt natur. Størstedelen av norsk natur er imidlertid ikke uberørt, men kan likevel romme betydelige verneverdier. Særlig har en lenge på naturvernhold vært oppmerksom på behovet for å verne *det gamle kulturlandskapet* — bondens tusenårige landskap med sin harmoniske avveining mellom odlet mark og utmark. Dette landskaps skjønnhetsverdier er uomtvistelige og har f.eks. vært motiv for noe av det ypperste innen klassisk malerkunst. Kulturhistorisk representerer det gamle dyrkingslandskapet et enestående monument både ved sin alder og sitt omfang. I vårt lands utpregede jordbruksbygder må grensene mellom det åpne kulturlandskap og utmarken i store trekk ha blitt trukket alt under de store indre landnåm i nordisk jernalder eller enda tidligere.

Hva er det så som så ofte gir dette landskap dets utstråling av harmoni og avveide proporsjoner — i motset-

ning til så meget av menneskeverk i nyere tid? Er det bare at det er det tilvante — iallfall for førkrigsgenerasjonen?

Det er klart at tradisjon og hva en er vokst opp med spiller en rolle for oppfatningen — det vil således ikke være vanskelig å finne eksempler på at helt andre miljøer har sin appell dersom de har bestått lenge nok til at de for noen har blitt noe opprinnelig og bestandig. Jeg tror likevel at det her er noe som er vesentligere og som beror på en reell naturbetinget balanse. Gjennom alle århundrer fra de første åkrer ble ryddet og opp til maskinalderen var kultivering av jord et spørsmål om hva dyrkeren med egne hender og enkle midler kunne oppnå under herskende naturforhold. Han nådde snart en grense der naturmotstanden ble for stor eller det ble for kostbart eller usikkert å gå lengre. Den grense mot utmarken han varig kunne holde, representerte en likevektstilstand der den manuelle innsats sammen med ikke-maskinell trekk-kraft og beite av tamdyr, var de økologiske faktorer som balan-

Kulturlandskapet, med harmonisk avveining mellom dyrket mark og utmark, må fortsatt brukes hvis det skal beholde sin karakter. (Foto P. A. Røstad.)

serte likevekten på et nivå ikke radikalt forskjellig fra det naturgitte utgangspunkt. Dette kulturlandskap står derfor naturlandskapet nær — kulturpåvirkningen er ikke sterkere enn at om all bruk opphørte, ville det i løpet av en mannsalder eller to igjen lukke seg med skog — der skog kan vokse.

Spesielt etter den 2. verdenskrig er en utvikling innledet som er i ferd med å utsette gamle kulturlandskaps karakter. En ting er den tekniske utvikling som har sprengt tidligere rammer for selve naturgrunnlagets utnyttning og flyttet grensene for bruken av landskapet. Et annet trekk er den irreversible karakter av de inngrep den nye teknikken muliggjør — landskapet vil nå ikke lenger gå tilbake til en natursituasjon om inngrepene opphører. Det «nye kulturlandskapet» er ofte ikke lenger et «kompromiss med naturen», men et diktat på teknikkens vilkår. Det gjelder større ingeniørarbeider i forbindelse med kommunikasjoner, tørrlegginger, oppfyllinger m. v. Virkningene er både av visuell og økologisk art. Effekten av miljøfremmed strøbebyggelse er de fleste steder mest iøynefallende — bolighus og særlig serviceanlegg, kiosker m. v. stikker seg i regelen grellt ut i det tradisjonelle jordbrukslandskap. For vernet av fornminner og historiske bygningsmiljøer er bevaringen av en tidsriktig landskapsramme av største verdi og vesentlig for den historiske forståelse.

Typisk for denne prosess er videre at den er aksellererende — den sekelgamle stabilitet brytes opp uten at utviklingen tillater ny landskapsmessig likevekt å festne seg. I et hvert tilfelle går utviklingen i retning av at menneskeverket blir mer dominerende, naturkomponenten stadig vikende.

Ut fra ønsket om å få direkte lov hjemmel for å bevare deler av det tradisjonelle eller historiske kulturlandskap tok Naturvernrådet i sin innstilling av mai 1968 om ny naturvernlov opp forslag om et nytt verneinstitutt — *landskapsvernområder*. Forslaget er tatt inn i departementets proposisjon våren 1970. Kongen skal etter dette kunne bestemme at egenartede landskap, bl. a. som ramme om kulturhistoriske miljøer, bare skal kunne utnyttes på en slik måte at egenarten bevares. Ved at det dreier seg om landskap som har fått sitt særpreg gjennom tidligere tiders bruk, må vernebestemmelsene samtidig inneholde forskrifter om en fortsatt bruk av landskapet som kan opprettholde det tradisjonelle bilde. Det må antas at denne nye verneform vil komme til å få en meget utstrakt anvendelse i tiden fremover.

Det første område av denne type er allerede opprettet på Veøy i Romsdal der den tidligere prestegård ved kgl. res. av 6. mai 1970 ble erklært som «vernet natur- og kulturlandskap». (De nærmere bestemmelser er gjen-gitt annetsteds i dette hefte.) Landskapsvernområdet på Veøy kan stå som et typisk eksempel på hva en forstår ved begrepet: Et idyllisk landskap med veldige asketrær omkring en 1100-talls stenkirke og den fredede hovedbygning på prestegården (den eneste gjenværende bebyggelse), eldgammel kulturjord der en middelalderisk *kaupang* er gravet fram, det hele innrammet av intakte sjøstrender og skog. Asketrærne er antakelig opprinnelig innplantet — muligens ikke uten tilknytning til stedets historiske bakgrunn. «Veøy» betyr «hellig øy» og var trolig et religiøst sentrum også i førkristen tid, på samme vis som den gunstige beliggenhet midt i

VEØY I ROMSDAL — VÅRT FØRSTE LANDSKAPSVERNOMRÅDE

I medhold av naturvernloven ble det ved Kongelig resolusjon den 6. mai bestemt at Veøy, gnr. 122, bnr. 3 i Molde kommune, Møre og Romsdal fylke, skal være *vernet natur- og kulturlandskap*. Formålet er å bevare et historisk kulturlandskap med et egenartet naturmiljø omkring Veøy gamle fylkeskirke. Eiendommen tilhører Wilhelm Coucheron Aamot. For området er vedtatt følgende

VERNEBESTEMMELSER.

1. Skogbevakste arealer opprettholdes med den naturlige treslags-sammensetning etter voksestedets art. Hogstinngrep som innebærer sterke miljøendringer skal unngås. Foryngelse skal skje ved å bygge på naturlig gjenvekst av stedeagne treslag. Bemerkelsesverdige og dekorative trær beholdes utover den regulære

hogstmodenalders. Alle store asker skal være fredet. Døde og hule stammer skal av hensyn til fuglelivet ikke fjernes.

Kjemiske bekjempningsmidler og kunstgjødsel må ikke anvendes i skogfeltene, og våtlandte partier der ikke dreneres.

2. Dyrket mark og beiteland skal holdes åpne i tilnærmet samme utstrekning som tidligere, fortrinnsvis ved jord- og husdyrbruk. Innmarksarealer som ikke brukes som åker eller beiter bør slås minst en gang i året. Planer om endrede bruksformer i jord- og skogbruk som kan innvirke på landskapets egenart, skal på forhånd forelegges myndighetene og de antikvariske myndigheter og være betinget av disses godkjenning. Alle planer som medfører graving i grunnen skal på forhånd forelegges det arkeologiske sentralmuseum som om-

seilleden gjorde øya til handelspolitisk og religiøst knutepunkt i høymiddelalderen med fylkeskirke fram mot vår egen tid.

Landskapsvernområdet på Veøy prestegård er kommet i stand etter initiativ av eieren, forhenværende kommandør Wilhelm Coucheron-Aamot. Det omfatter et areal på ca. 300 dekar inn- og utmark. Resten av øya, ca. 700 dekar, er skogkledd, uten bebyggelse og eies av Opplysningsvesetets Fond.

Landskapsvernområdene vil kunne komme til å variere meget såvel i størrelse som i graden av kulturpåvirkning. Det arbeides således med prosjekter i fjellområder som omfatter setermiljøer med vidstrakte vidder omkring. I andre tilfelle kan det være en landskapsmessig perle i hjertet av en bygd. I et hvert fall er formålet dette — å verne noe verdifullt som er fremstått ved en syntese natur/kultur gjennom lange tidsrom.

Veøy gamle fylkeskirke er det sentrale punkt i landskapsvernområdet på Veøya i Romsdøl. (Foto Birkeland.)

- rådet sorterer under til godkjenning.
3. Utenom nåværende bebyggelse må ikke oppføres hus uten i tilknytning i jordbruket, eller hytter eller andre varige anlegg utenom ett mindre bryggeanlegg. Planer for nybygg eller omfattende utbedringer eller fornyelse av eksisterende bygninger skal godkjennes av de antikvariske myndigheter. Det samme gjelder mer betydelige faste innretninger i forbindelse med gårdsdriften.
 4. Veier utenom nåværende gårdsluftledninger må ikke føres gjennom området.
 5. Plantelivet i skogfeltene er fredet med de unntak som følger av punktene 1 og 2.
 6. Pattedur og fugler er fredet hele året.

7. For ferdseien i området gjelder friluftslovens bestemmelser.
8. For å følge utviklingen i det vernede område, komme med forslag til tiltak og uttale seg om spørsmål av betydning for områdets vern, oppnevnes et utvalg bestående av eieren, presten i Veøy sogn, en representant for naturvernmyndighetene og en for de antikvariske myndigheter. Utvalgets medlemmer oppnevner selv sine varamenn. Det forutsettes at utvalget samarbeider med Molde kommune v/Veøykomiteén og Opplysningsvesenets fond v/vedkommende skogforvalter i saker som berører disse institusjoners interesser.
9. Departementet kan etter søknad gjøre unntak fra bestemmelsene ovenfor i den utstrekning det ikke kommer i strid med formålet med fredningen. Forslag til unntak skal alltid forelegges utvalget til uttalelse.

VERN AV

DYRKA JORD

AV

PROFESSOR J. LÅG

Det har vist seg stadig nødvendige å beskytte Norges naturressurser. Fra naturvernsynspunkt kan det hevdes at jorddyrking medfører forstyrrelse av opprinnelige likevekter. Men kultivering av jord er en nødvendig forutsetning for den matproduksjon som danner materielt grunnlag for menneskeheten. I Norge utgjør dyrka mark bare knapt 3 % av det totale landarealet. Et alminnelig gårdsbruk med husdyrhold og tilbakeføring av gjødsel og andre avfallsstoffer til jorda, er ellers en relativt harmonisk enhet i naturen.

Jordbruk har det vært drevet i Norge siden yngre steinalder. Men de dyrka arealene var lenge meget beskjedne. Det finnes selvfølgelig ikke statistikk som viser arealstørrelser i forskjellige perioder i den førhistoriske tid. Ut fra vurdering av størrelse av folketallet kan vi skaffe oss visse holdepunkter for bedømmelse av kulturjordarealet. Det har vært antatt at et folketall på 100 000 først ble nådd noen hundre år etter begynnelsen av vår tidsregning. I slutten av jernalderen og videre i tidlig historisk tid var det relativt sterk befolkningstilvekst,

mens svartedauen i 1349 sannsynligvis førte til nedgang i antallet til under halvparten. Først omkring året 1700 kom folketallet opp i 0,5 mill. Noenlunde pålitelig befolkningsstatistikk finnes for de siste 300 år, og tilsvarende statistikkoppgaver for kulturjordarealet har vi for vel 100 år.

Statistiske oppgaver over dyrka jord, dekar.

	Totalareal	Areal pr. innbygger
1865	5 410 274	3,2
1907	7 379 616	3,1
1918	6 997 684	2,7
1929	7 754 379	2,8
1939	8 242 028	2,8
1949	8 123 272	2,5
1959	8 393 337	2,4

I 1969 var det atter fullstendig jordbrukstelling. Ennå er ikke materialet helt gjennomarbeidd, men det ser ut til å være nedgang i kulturjordarealet siden 1959. Tallet for dyrka jord pr. innbygger synes å bli 2,1 dekar.

Trass i betydelig nydyrking har vi nå omtrent samme totalareal kulturjord som for 30 år siden, og arealet pr. innbygger er sunket sterkt i denne perioden. Kulturjordarealet i forhold til innbyggertallet er mye mindre

re enn for de andre nordiske land og for verden som gjennomsnitt.

Forsyningen av matvarer som skriver seg fra Norges landbruk, har stadig minket, og er nå kommet ned i ca. 38 %.

Det har alltid vært ansett for nødvendig, bl. a. av beredskapsmessige hensyn, å opprettholde en viss matproduksjon i landet. Etter hvert er det skaffet fullstendigere oversikt over matforsyningen i verden, og resultatene av slike sammenstillinger skulle framheve nødvendigheten av ansvarsbevisst planlegging av Norges matproduksjon. (Jfr. f. eks. publikasjoner av G. Borgström, med opplysninger om at omtrent halvparten av verdens befolkning sulter eller er feilernært.)

Noe av den tidligere kulturjorda som nå ikke lenger dyrkes i Norge, er tilvokst med skog. Om det skulle vise seg nødvendig, kan slike arealer på nytt tas inn i matproduksjonen.

Også tidligere har det hendt at dyrka jord i en ny periode har båret skog og deretter atter er blitt lagt under kultur. F. eks. like etter svartedauden gikk mye kulturjord ut av bruk, og mange slike områder ble dyrka på nytt da folkemengden steig i seinere århundrer.

Men endel av kulturjordarealene er blitt brukt til byggegrunn. Ved en slik anvendelse må en regne med at arealene praktisk talt aldri mer kan brukes til matproduksjon.

De områdene som blir tatt til byggegrunn, har ofte særlig god jord. Dette har bl. a. sammenheng med utvidelse av byer og tettbebyggelser som ligger i gamle, verdifulle jordbruksområder. De største arealene

I forhold til folketallet er arealet av dyrka jord synkende i Norge. (Foto RF.)

med jord som egner seg til nydyrking, ligger derimot i områder med mindre muligheter for allsidig matproduksjon. Vi bør ellers merke oss at nydyrkingsmulighetene i Norge er relativt beskjedne. (Det kan i denne forbindelse vises til f. eks. boka J. Låg: Jordsmonnet som vi lever av. Aschehougs forlag 1965.)

Etter min oppfatning kunne mye av byggevirksomheten på kulturjord med fordel vært henvist til uproduktive eller lite produktive områder. Slike arealer med fastmarksimpediment utgjør under skoggrensa anslagsvis 40 mill. dekar.

Det er blitt framhevet at bygging av boliger blir mye billigere på dyrka mark enn på fjellgrunn. Jeg har hatt bruk for å vite hvor stor vekt entreprenører legger på dette, og har foretatt en kalkulasjon på basis av tall jeg har fått oppgitt (jfr. Teknisk Ukeblad, nr. 26, 1967). Seinere har jeg sett resultat av denne sammenstillingen gjengitt på en måte som kan føre til misforståelse (artikkel av A. Eika i Nationen 25. 3. 1970). Selv har jeg aldri godtatt denne entreprenør oppgaven, men gjengitt det sluttresultat en kommer fram til når en tar et slikt utgangspunkt. (Sitat fra artikkelen i T.U.: «Som argument for å bygge dyrka mark i stedet for impediment er det fra entreprenørhold blitt sagt at utnyttelse av fjelltomter vil koste 10—20 000 kroner mer pr. dekar... Med utgangspunkt i de nevnte data kommer en fram til et tall av størrelsesorden 300 millioner kroner. Jeg vil ikke ta standpunkt til holdbarheten av dette tallet, bare minne om at det også kan opereres med mye lavere verdier...»)

Norsk landbruks andel i vår matforsyning er synkende, og er nå nede i 38 prosent. (Foto RF.)

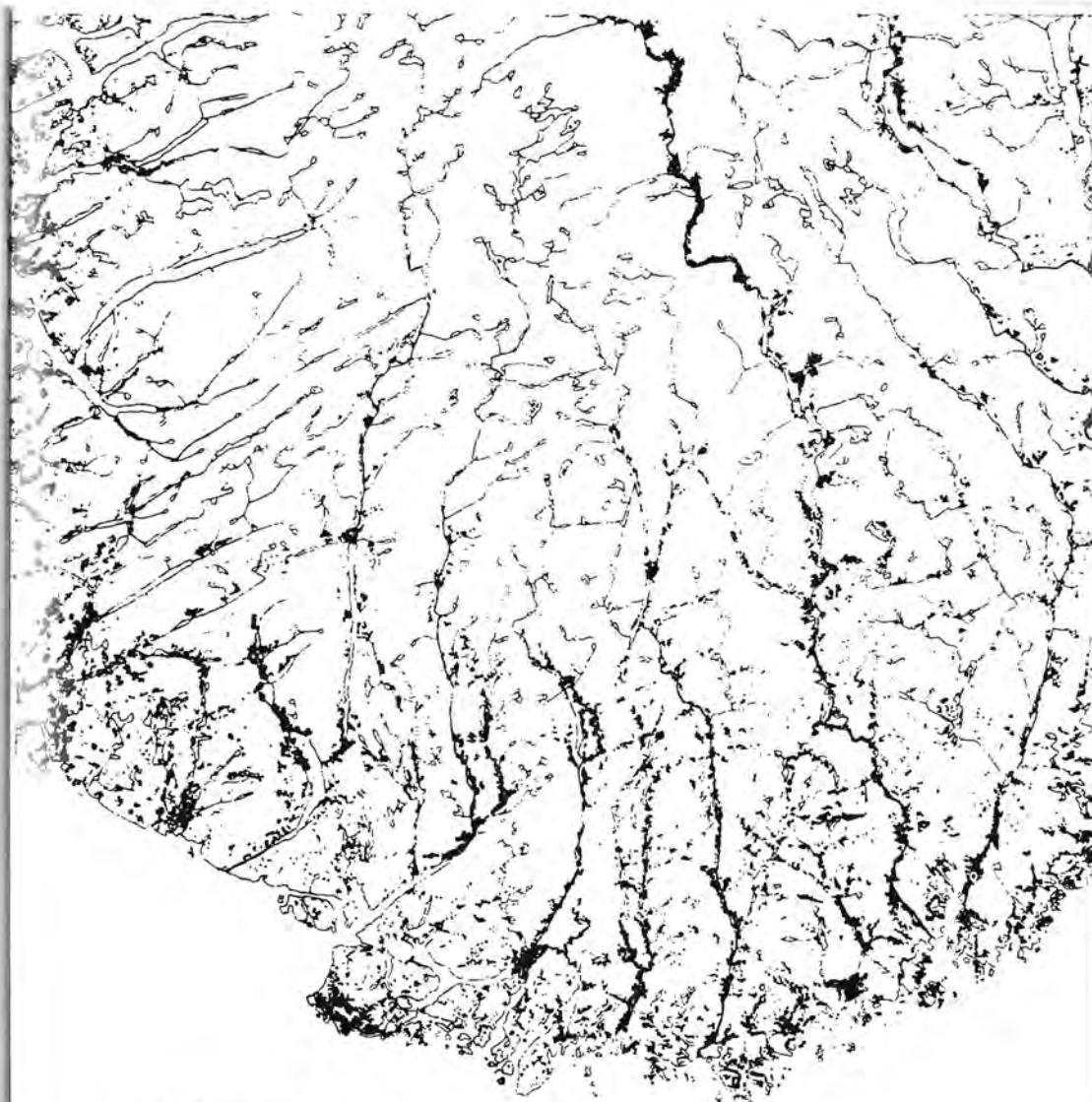
Enkelte undersøkelser og vurderinger foretatt i seinere tid, peker i retning av at omkostningsdifferansen mellom boligbygging på fjellgrunn og på kulturjord er langt mindre enn de refererte tallene.

Fordi forsyningen med mat er livsviktig for vårt folk, ligger det nær å jamføre ekstraavgifter til dette med andre utgiftsposter som er nødvendige for å trygge nasjonens eksistens. Sammenlignet f. eks. med forsvarsutgiftene er det beskjedne beløp som behøves for å sikre kulturjord mot bebyggelse.

Varige omdisponeringer av arealer, som utparsellering av byggegrunn, bør sees i historisk perspektiv. Kortsiktige rentabilitetsberegninger kan gi fullstendig feilaktig grunnlag for vedtak av denne karakter.

En sak med slike dimensjoner som sikring av landets matforsyning, er naturlig nok behandlet i vårt lovverk. Jordloven har bestemmelser som skulle gi beskyttelse av kulturjorda. Men dette lovverket har altså ikke hindret at store arealer dyrka jord er blitt nedbygd. Som jeg har framholdt ved tidligere anledninger, tror jeg det er aktuelt å overveie å skjerpe lovbestemmelsene til vern av våre mest produktive arealer. Innføring av generelt formet forbud mot utparsellering av kulturjord til bebyggelse bør overveies. Nødvendige unntak kunne henvises til dispensasjonsordninger. Det kan i denne forbindelse minnes om et tidligere lovforslag som bl. a. krevde særskilt tillatelse for reising av bygninger over skoggrensa (Kommunal- og arbeidsdepartementet. Innstilling om fjellplanlov. 1968). Vårt beskjedne areal av kulturjord burde trenge ster-

Bygg eller bygg på dyrka jord? Det er ikke så «lønnsomt» som mange tror å bygge hus i åkeren. (Foto RF.)

Jordbrukearealet i et utsnitt av Sørlandet.

kere vern enn de nær 50 % av landet som ligger over skoggrensa.

Det har aldri vært ansett for klok framferd å nyte nåtidsgoder slik at det blir til skade for befolkningen i framtida. Spesielt skulle en akte seg for slik oppførsel hvis det heller ikke er mulig å rette opp igjen de feilgrep som blir gjort. Jeg tror det nettopp er

en slik situasjon vi nå har med hensyn til bruk av kulturjordarealer til byggegrunn, anleggsvirksomhet m. v.

For naturverninteresserte skulle det være et aktuelt og konkret mål å forsøke å beskytte vår dyrka jord bedre enn tidligere mot disponeringer som umuliggjør framtidig planteproduksjon.

ARKITEKTUR PÅ LANDSBYGDEN

Frem til 3.—4. århundrede var det i det vesentlige kystdistriktene i Norge som var bebodd. Med innføringen av nye redskaper av jern, blant annet øksen, begynte bosetningen i de brede bygder og daler. Det ble mulig å rydde skogen, slik at det ble plass for hus og jordvei.

I de følgende århundreder, gjennom vikingetid på 800-tallet, og frem til tusenårsskiftet, ble bygdene befolket. Det er imidlertid først fra omkring år 1200, at vi kan snakke om norsk bygningskunst, i alle fall en bygningskunst som fremdeles er bevart.

Gjennom en lang utvikling, med stadige fremskritt i teknisk og kunstnerisk henseende, er vi fremme ved det betydeligste i vår bygningskunst, de rike og varierte gårdsanlegg fra 16.—17. århundrede. På Østlandet finner vi det store firkanttunet, med husene fritt omkring. I Gudbrandsdal, Østerdalen og Trøndelag de to tun, et for folk og et for fe. Og i Telemark, Setesdal, Sørlandet og delvis på Vestlandet, den eldre rekkebebyggelse med landeveien gjennom tunet.

Gjennom dyp forståelse av treets muligheter og egenskaper, behersket de gamle evnen til å skape frodig og stor arkitektur, med en slik bygnings-teknisk kunnen, at den har bestått i århundreder. Vi står fulle av beundring overfor det overskudd som kommer til uttrykk i bygningenes plassering i terrenget og i forhold til hverandre, i lys- og skyggevirkninger i svalganger og smyg, og i detaljrikdommen i gavler og inngangspartier. Intet kan vel glede øyet mer enn gårdsanlegg som Sandbu, Harildstad-

Småbruk og storgard i Gudbrandsdalen, (Foto P. A. Røstad.)

gårdene, Fjerdingsrein, Gardsjordet og mange, mange andre.

Den bygningsmessige utvikling vi har hatt, viser at man dengang behersket bygningskunsten med selvfølgelig sikkerhet. Man kjenner ikke eksempler på «dårlig» arkitektur fra denne utviklingsperiode. Det er derfor forstemmende å se den «fornylse» som fant sted i slutten av det 19. århundrede. 80-årenes stilforvirring, diktet av impulser utenfra, ga mange uheldige resultater, selv om man også fra denne periode finner betydelige byggverk.

Nasjonalromantikken, som utviklet seg etter 1905, var en følge av at den nye arkitektstand, inspirert av sin lærer H. E. Schirmer, ønsket å dra lærdom av og hente inspirasjon fra den norske middelalderarkitekturs særpreg. Også fra denne periode har vi enkelte gode byggverk.

Gjennom klassisismen er vi nå kommet frem til funksjonalismen. Denne helt nye arkitektoniske retning var vel et saklig svar på den stilforvirring som hadde hersket gjennom flere årtier, med misbruk og sammenblanding av alle stilarter. Dens mening var først og sist at den arkitektoniske form skulle bestemmes av byggeoppgaven. Denne form skulle være funksjonell. En rivende teknisk utvikling, med nye byggematerialer og nye idéer, skapte på få år en helt ny arkitektur. Norske arkitekter grep med begeistring den nye lære, men forstod ikke at man ikke uten videre kan omsette et formsprog, fremkommet ved bruk av jern, betong og glass, til trearkitektur. Utviklingen gikk for fort.

I 30-årene var det en omfattende boligbygging. Over hele landet ser vi fremdeles med gru på de uheldige resultater. Byggmestere og bygnings-

snekkere, som selvfølgelig ikke hadde noen forutsetning for å forstå den funksjonelle arkitekturs mening, førte opp boliger overalt på landsbygden. Det var gått mote i det som etterhvert fikk betegnelsen «funkis». Et stygt eksempel er huset med flatt tak, på høy grunnmur, med umotivert veksling av veggkledninger, med heslige vinduer, og tilslutt malt lysegrønt med rødt listverk. Denne type bolig fikk vi mange av, ofte kritikkløst plassert mellom de gamle tjærebredde hus, som gårdens nye hovedbygning. Med introduksjonen av det nye, fulgte

Vi står fulle av beundring overfor mange av de gamle gårdsanleggene, både når det gjelder bygningenes plassering og utforming ned til den minste detalj. Det har vist seg at nye, funksjonelle bygninger kan passes inn i det gamle miljø. Men det fins også altfor mange eksempler på det motsatte (til høyre). (Foto P.A. Røstad.)

naturlig nok at det gamle ble ansett som verdiløst, i alle fall bruksmessig, og de gamle bygninger fikk lov å forfalle.

Under okkupasjonen våknet en ny bevisst nasjonalfølelse frem. Den gjorde det mulig for oss å se at vi var inne på gale veier. Det gikk opp for oss at vi innenfor våre egne grenser hadde en bygningskunst vi måtte kunne utvikle videre, tilpasset nye idéer og materialer.

I de første etterkrigsår kom det fram en sterk reaksjon på alt som var gjort i 30-årene. Man så det vel nærmest slik at alt som var gjort dengang, var galt. Vi ville ikke lenger godta en bolig fordi den var funksjonell, nå skulle den være hyggelig, menneskelig. Denne negative innstil-

ling til den moderne arkitektur var sterk gjennom mange år. Den ble først overvunnet da enkelte arkitekter klarte å vise at det funksjonelle kan kombineres med det menneskelige. Idag ser vi at det kan gjøres. Over hele vårt land finner vi eksempler på at den moderne bygning kan passes inn i det gamle miljø. At det har lyktes skyldes vel at vi har utviklet en evne til å plassere huset i terrenget, at vi har lært oss å ta hensyn til omgivelsene, og å dra nytte av de muligheter vegetasjon gir oss. Og først og sist at vi har lært å anvende de riktige materialer og farger.

La oss tro at vi innen overskuelig framtid vil få se vår arkitektur på landsbygden som et harmonisk hele, gammelt og nytt.

NATURVERN I FARGEPLANSJE

I samarbeid med Norges Naturvernforbund har Samtrygd-gruppen utgitt en informasjonsplansje om naturvern. Illustrasjonen på motstående side gir bare et blekt inntrykk av plansjen, som er trykt i 6 farger i format 50 x 65 centimeter.

Plansjen gir i tekst og bilder en oversikt over naturvernproblemene i dagens samfunn. Under rubrikker som jord, luft, vann, kommunikasjoner, støy o. l. gir den en orientering om samspillet i naturen, hvorfor og i hvilket omfang naturvernproblemene griper inn i vår tilværelse.

Samtidig gir den opplysning om fredede dyre- og plantearter og regler for ferdsel i skog og mark. Plansjen inneholder også opplysninger om landsplanen for nasjonalparker.

Plansjen er blant annet tenkt til undervisningsbruk, og 45 000 eksemplarer er distribuert til folkeskolene. I første rekke har man tatt sikte på å nå årets 6. klassinger.

Så langt opplaget rekker deles denne både dekorative og instruktive plansjen ut gratis til alle interesserte så langt opplaget rekker. Interesserte kan henvende seg til

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63 — Oslo — Telefon 33 79 32 — 33 52 57

Norges

Naturvernforbund

er i stadig vekst —

vårt medlemstall

øker fra dag til dag.

Men vi ønsker oss

økt fart i denne

veksten. Og vi

håper på Deres hjelp.

Fortell Deres venner

og kjente at

årskontingenten er

kr. 20, som kan

sendes til

postgiro 9460 eller

bankgiro 6001.05.70835

Norges

Naturvernforbund

Postboks 8268

Hammersborg - Oslo 1

